چمکی شانۆ لای پیتەر برۆك … حەیدەر عەبدولرەحمان

خۆ ئەگەرچی بیتەر برۆك لە دایك و باوكێكی رووسی لە لەندەن لە دایك بووە دواتر سەریان هەڵگرتووە بۆ فەرەنساو لە ئینكلتەرا جێگیر بووە و زۆرترین كارە شانۆییەكانی لەوێ ئەنجام داوە، تا لە ئەنجامدا بۆتە یەكێك لە دیارترین دیاردەكانی شانۆ لە جیهاندا، بە هۆی كارە شانۆیی و سینەماییەكانی وەك لیر پاشا، فاوست، ماراساد، مها بارتا، هاملێت ،كارمن و كۆنگرەی باڵندەكان و چەندینی تر ..

زۆر لە رەخنەگرەكان پێیان وایە نهێنی هەرە گەورەی داهێنانی بیتەر برۆك لەوە دایە كە شانۆكارێكی بوێرەو زۆر ئازایانە روو بە رووی كۆتوپێوەندە تەقلیدییەكان بۆتەوە، هەر تەنها هەوڵی گۆڕینی وێنەی نمایشی شانۆیی نەداوە, بەڵكو شێوەی نوێی شانۆییشی بەرەو رەوتێك بردووە كە ئەو بڕوای پێ هەیە, بە تایبەت لە رووی هەڵوەشاندنەوەی ئەو دیوارە وەهمییەی كە دەكەوێتە نێوان ئەكتەرو جەماوەر ..بۆیە خۆی دەربارەی سەرەتاكانی كار كردنی لە بواری دەرهێناندا دەدوێ و دەڵێت: لەو كاتانەدا زۆر جاران بیرۆكەیەكی رۆشنبیری ئەوتۆم نەبوو، تەنها رەچاوی بوونی غەریزەیەكی تایبەتیم دەكردبۆ دروست كردنی چەند وێنەیەك كە سرنج رابكێشی, تەنها ئارەزوویەكم ئەوەبووكە جیهانێكی هاوسەنگی ئەوتۆ لە سەر شانۆدا دروست بكەم كە پڕ بێت لە سرنج راكیشان ..

من لە كاری شانۆییدا هەرگیز ئەوەم نەكردووە كە خەڵكی لە دەرهێنەرێكدا چاوەڕوانی دەكەن , قەت رۆژێ لە رۆژان بیرم لەوە نەكردۆتەوە شانۆگەرییەك دروست بكەم بۆ چەند دەورێك , كە شانۆكارێك رۆڵی تیا ببینێ یاخود لە پێناو پرسێكی رۆشنبیریی, هەمیشە هەوڵ دەدەم درك بە هەست و ناخی خۆم بكەم ,

جێگەی رامان بوو كە بیتەر برۆك لە كاری شانۆیی خۆیدا بایەخێكی زۆری بە ئەفریقیا دەدا , ئەوەتا ساڵی 1972 لە گەڵ تیپەكەی خۆی زۆر لە شارو شارۆچكەكانی ئەفریقیای بەسەر كردەوەو كارەكانی خۆی تێدا پێشكەش كرد, لەوێدا كاری دەرهێنانی بۆ چەندین شانۆگەری كردووە, لەوانە هەردوو شانۆگەری, ئای كی و شانۆگەری كۆنگرەی باڵندەكان, هەروەها لە گەشتەكانی دوایی بۆ ئەفریقیا شانۆگەری تیرنی بوكار- ی گەورە نووسەری مالی ئادادۆی نمایش كرد, تێیدا باس لە ژیانی زانای سوفی تیرنی بۆكار دەكات كە پێشەوایەتی

بزووتنەوەیەکی نهێنی ئیسلامی کردووە لە مالی ..دواتر لەو پێناوەدا ئازار دەدرێ و شەهید دەکرێت ..

وەك بیتەر برۆك بۆی چووە شانۆگەری تیرنی بوکار –تیشکێکی نوێ دەخاتە سەر شێوازەکانی توندو تیژی و لێبووردەیی , کە ئەمڕۆکە بۆتە هەممێکی گەورەی جیهانیی ..
ئەوەتا میخائیل بنتختۆن لە رۆژنامەی گاردیان-ی لەندەنی دەڵێت: ئەو شانۆگەرییە هەندێ پرسیاری وروژاندووە کە هیچ کۆتاییەکییان بۆ نیە لە روووی مانای بوون و ململانێ ی ئازاد و لە رووی قەزاو قەدەر .هەرووەها شانۆگەرییەکە ململانێ ی بەها ئەفریقییە ئیسلامییەکان نیشان دەدات لە گەڵ شارستانیەتی رۆژئاوا , بیتەر برۆك لە شانۆگەرییەکەی دا بانگهێشتەی ئەوە دەکات کە پەنا بۆ تێگەیشتن و رۆحی لێبووردەیی هاوکوف لە گەڵ سەردەمی نوێ دا ببردرێت نەك توندو تیژی ..

رەخنەگرەکان دەڵێن : برۆك هەلسوو کەوتێکی ئازادانەی لە گەڵ دەقدا ککردووە , هەرگیز خۆی بە پیرۆزی دەق نەبەستۆتەوە , وەك ئەو هەلسوو کەوتە ئازادانەی لە گەڵ شانۆگەریانەی شکسپیر بیندراوە , هەمیشە تێڕوانینێکی رەخنەییانەی بۆ دەقە کلاسیکی و نوێ َکاندا هەبووە, بەڵکو هەوڵی داوە ساکاری لە بیرۆکەکان و پاکیزەیی لە ژیاندا بەرجەست بکات , ئەو خۆی دەڵێت : هەقیقەتێك لە تۆو هەقیقەتێك لە من و هەقیەتێکیش لە هەقیقەت خۆی دایە, ئەمە لای من ئەوەیە کە پێی دەگوترێت شانۆی پیرۆز ..مارگرێت کۆریدن لە گۆڤاری شانۆی ئەمریکی دا دیمانەیەکی لە گەڵ یتەر برۆك بڵاو کردۆتەوە, لە پرسیارێکا کە پێی دەڵێ : چی ووای لێکردوی ئەو بایەخە زۆرە بە ئەفریقیا بدەیت ؟ لە وەڵامدا دەڵێت: کۆشوەری ئەفرقیا بە بەراورد لە گەڵ کیشوەرەکانی تر, کیشوەرێکی کەم مەعریفەیە, هەرگیز ئەو کاریگەربوونەم بە ئەفریقیا لە سەردانی یەکەمم بۆی لە بیرناچێتەوە , سەردانی پاشام کرد لە کۆشکەکەی خۆیدا کە بریتی لە کوخێکی لە قوڕ دروست کراو, دەرگاکەی ئەوەندە نەوی بوو دەبوا خۆتی بۆدابڵنیتەوە , مەبەست لەمەدا پەڵپووتی بونیات نان نەبوو بەڵکو بەشێك بوو لە کولتووری ئەوان ..

کاتێکیش مارگرێت لێی دەپرسێت ئەگەر پێت بڵێن شێوازی دەرهێنان لای تۆ چۆنە چییان پێ دەڵێیت؟ برۆك وەڵام دەداتەوە دەڵێت: بۆ ماناترین شتێ بۆ دەرهێنەر , یا ئەکتەرو دیزایین کار یاخود موزیك ژەنی شانۆیی بەشتێ دەست پێ بکات ناوی چمك بێت , چونکە دەبێت تۆ هەمیشە بە دوای شتێکا بگەڕێیت کە زۆر واقیعی تر بێت لە ناوەرۆك ,

سەقامگیر بوون لە سەر گەڕانماندا دەوەستێت , ئەوەتا پێش ساڵێك لەگەڵ یەكەم پر□ۋەدا, وۆرك شۆپێكمان لە شاری ئیفجنون ساز كرد , كە زۆرترین ستافی نواندن بەشدارییان تێدا كرد, هەموومان یەكەم هێڵكاری شانۆگەرییەكەمان خوێندەوەو موزیكمان بەلاوە نا, ئەم هەوڵەمان یەكەم هەنگاو بوو بۆ چوونە ناو كارەكە , دواتر هەموومان لە گەڵ بەرپرسی موزیك و بەرپرسی رووناكی چووینە ئەفریقیا, بە مایدا تێپەڕین تا چووینە ئەو شوێنەی تیرنی بۆكارتێیدا لە دایك بوو , تێیدا ماڵئاوایی كردبوو , لەوێ كۆمەڵێ وێنەو فیلمی شوێنەكەمان گرت, كە پر□ۋەشمان دەست پێكرد, زەوی بەردین و زەوی لماوییمان تاقی كردەوە, دوای ئەوە لە گەڵ تیپەكەمان وۆرك شۆپێكمان لە شاری فاس لە مەغریب كردەوە , بەم شێوەیە ئێمە توانیمان زەمینە بۆ شانۆگەرییەك خۆش بكەین .

دواتر مارگرێت لێی دەپرسێ : بەو تەمەنەش هەر مكوڕی لە سەر گەڕان بە دوای نهێنی تر لە شانۆدا ؟ بیتەر برۆك دەڵێت : تەمەنی من شتێكی نهێنی نیە, بەڵام من وەڵامی ئەو جۆرە پرسیارانە نادەمەوە, من لە ئێستادا دەژیم, ئا لەم چركەیەدا, ئێستا دەرهێنان بۆ ئەم شانۆگەرییە دەكەم, من بە دوای شتی شاراوەدا دەگەڕێم, رەنگە بۆ شەش مانگی تر شتی ترم بەڕێوە بێت, بەڵام هێشتا كاتی قسە لەسەر كردنی نەهاتووە

بیتەر برۆك چۆن تێكستە شانۆییەكانی خۆی هەڵدەبژێری ؟

بیتەر برۆك یەكێ لەو دەرهێنەرە بەدەگمەنە جیهانیانەیە كە شاكارەكانی جۆرێك لە جیاوازی و تایبەتمەندی خۆی تێدایە لە گەڵ دەرهێنەرانی دیكەدا ، وێڕای قورسایی تیۆرە شانۆییەكانی و تێڕوانینە تازەگەرییەكانی بۆ شانۆ ، كە لە توێ ی چەندین كتێبدا بڵاو بوونەتەوە ، لەوانەش (خاڵی گواستنەوە ، شوێنی خاری ، هیچ نهێنیەك لە ئارادا نیە) وێڕای چەندین كتێب و وتارو نووسینی دیكەو دیمانەی رۆژنامە نووسی كە تیشكیان خستۆتە سەرتێڕوانین و شێوازی تایبەتی برۆك و ئەزموونیی شانۆیی ئەو.

مارتن ئەسلن ـــ ی رەخنەگر دەڵێت : هەموو ئەو كتێب و تیۆرو ئەزموونانەی برۆك بۆ شانۆ، بێ شك روداوێكی پڕ بەها بوونە ، كە دەرهێنەرو شانۆكارانی دیكە بە دوای ئەوەدا گەڕاون كە سوود لەو ئەزموونانە وەربگرن بۆ كارەكانی خۆیان و تێگەیشتنیان بۆ شانۆ، لەو روانگەشەوە ئەو دەرهێنەرانە بە دوای وەڵامی پرسیارێكدا گەڕاون ئەویش ئەوەیە ئاخۆ بیتەر برۆك چۆن تێكستی بۆ شانۆگەرییەكانی خۆی هەڵبژاردووە ، ئەو فاكتەرانە چین وایان لە

برێك كردووه بڕوای بەم تێكست و بڕوا نەبوونی بەوەی تری لە سەر بونیات نابێت ، بەلای برێكەوە كاكمە تێكست شایەنی ئەوەیە كاری لە سەر بكرێت، یان تێكست بەلای ئەوەوە چ پێگەیەكی هەبووە لە كاری شانۆیی دا ؟
بێگومان بەشێك لە فاكتەرەكانی ئەو هەڵبژارنە پەیوەستن بە خودی دەرهێنەرێك و نیگەرانیە ئایدۆلۆژیەكانی، هەڵوێست و بۆچوونی دەربارەی هەندێ پرسی مرۆیی ، یا خواستی خەڵك و ئەو هەلو مەرجەی كە تێیدا شانۆ دەبێتە رەنگدانەوەو وەڵامی پرسیارەكانی سەردەم و بەرەژانەكانی، وێڕای ئەو بونیاتە رۆشنبیریی و هزرییەی كە دەرهێنەر پەیدای كردووە بۆ شانۆ رەنگە ئەو دوو فاكتەرە كلیلێك بن بۆ چوونە ناو دنیای خەیاڵی دەرهێنەرو ئاراستە شانۆییەكانی، بیتەر برێكیش خۆی ئەو پرسیارە دەكات و دەڵێت : چۆن تێكست بۆ شانۆگەریەكانمان هەڵدەبژێرین ؟ ئایا بە رێكەوت هەڵیان دەبژێرین یان بە بژار ؟

دواتر برێك خۆی باس لەو هۆكارانە دەكات كە وایان كردووە بۆ چەند جارێك لە سەر یەك تێستەكانی شكسپیر هەڵبژێرێ و و دەیانگەڕێنتەوە بۆ غەریزەی یەكەمی دەرهێنەر ، دواتر دەڵێت : من حەز دەكەم ئەو تێكستە هەڵبژێرم ، بەڵام دەشپرسم بۆ حەز دەكەم ؟ لە بەرچی ؟

بەم شێوەیە برێك باس لە سەرەتاكانی دروست بوونی بیرۆكەی هەڵبژاردنی تێكست دەكات ..هەروا جەخت لەوە دەكاتەوە كە ئاستی تێكستی ئەدەبی كاریگەری هەیە لە سەر بڕیاری دەرهێنەر ، هەندێ جار ئاستی ئەو تێكستە ئەدەبیە دەبیتە فاكتەرێكی هەرە گرنگی سەركەوتنی دەرهێنەرێك ، هەندێ جاریش تێكستی ئاست نزم دەرهێنەری باشیش دەڕوخێنێ ، ئەوەتا هەندێ تێكستی درێژ ساردن و بینەر دووچاری مەیین دەكەن ، دەیانقرتێنین كەچی هێشتا رزگارمان نابێت لەو ساردییە ، بۆیە وەك برێك گوتەنی لەو حاڵەتانەدا دەبێت دەرهێنەر بە دوای فۆرمێك بگەڕێت كە بۆشاییەكانی تێكست پڕ كاتەوەو بە جوانیی خۆی بینەر لە سارد بوونەوە رزگار بكات …بۆیە برێك دەڵێت دەبێ دەرهێنەر وریا بێت لە سارد بوونەوەی بینەر، چونكە كاری بینەر دیقەت دانەو ناتوانێت سێ سەعات ، یان دوو سەعات گوێت لێ بگرێ ، تۆ دەبێ ئەو سێ سەعات و دوو سەعاتەی بۆ بكەیت بە سێ خولەك و خۆت لە تێكستی پڕ لە قسە رزگار بكەیت ، بۆیە بە بڕوای برێك دەرهێنەر مافی ئەوەی هەیە تێكست بقرتێنێ بەو شێوەیەی كە لە قازانجی شانۆگەرییەكەی دایە و رێگە خۆشكەر دەبێت بۆ بەرجەستە كردنی ئەوەی دەرهێنەر دەیخوازێ .

تەنانەت برێك لای خۆیەوە ئەو تیۆرەشی رەت کردۆتەوە کە دەسکاری تێکست نەکرێت ، لەوانەش شانۆگەرییەکانی شکسپیر و ئەو کارەش بە (سەخافەت) ناو دەبات و دەڵێت : من هەرگیز لە گەڵ ڕێگە گرتن لە نوێکردنەوەی کارەکانی شکسپیردا نیم ، بەڵام بۆ ئەوەی ناوەرۆکە رەسەنەکەی بسوتێنین ، ئەو خۆی لە هەڵسوو کەوت کردنی لە گەڵ شانۆگەرییەکانی شکسپیردا هەموو ئازادییەکی بە خۆی داوە .

پاشان دەڵێت : کاتێ ئێمە تێکستێك هەڵدەبژێرین دەبێ ئەو ئەکتەرانەمان هەبێت دەسەڵاتی بەرجەستە کردنی پاڵەوانەکانی ئەو تێکستەیان هەبێت ، هەر بۆ نموونەش کە دەتەوێت هاملێت نمایش بکەیت ، ئەوە دەبێت ئەو ئەکتەرەت هەبێ کە توانای ئەدای هاملیتی هەبێت ..ئەگەرنا ئەگەر بۆ چەندین ساڵ پرۆژەیەکت لە خەیاڵدا بێت ئەوە ناتوانیت لە جێ بەجێ کردنی دا سەرکەوتوو بیت ئەگەر ئامرازەکانی جێ بە جێ کردنت نەبێ بۆ بەرجەستە کردنی ئەوەی تۆ وەك دەرهێنەر ئاواتی بۆ دەخوازی ، بە تایبەت ئەکتەر ..ئەگەر ئەو تیمە جێ بە جێ کارە بەردەست بوون ئەو کات دەرهێنەر هەموو ئازادییەکی رەهای خۆی بۆ بەرهەمی شانۆیی بەردەست دەبێت .

لە کاتی بڕیاردان لە سەر کار کردن لە سەر تێکستێك برێك دانیشتنی دەرهێنەر لە گەڵ ئەکتەرەکان بۆ خوێندنەوەی تێکست رەت دەکاتەوەو دەڵێت : دەبێ ئەو ئامانجەی ئیمە کاری بۆ دەکەین ئاوێتەی هەموو گیانمان بێت ، بە تایبەت لە کاتی پرۆڤە جەستەیی و دەنگییەکان ، هەوڵیش بدەین تێڕوانینی خۆمان وەك دەرهێنەر لە نێو تێکستەکەدا بتاوێنینەوە ..چۆن برێك ئامادەیی دەکات بۆ کارەکانی ، بەڵام لە هەمان کاتدا پێی وایە کە دەرهێنەر دەست لە و قالبانە هەڵگرێ و خۆی نەکاتە کۆیلەی ئەو نەخشەو قالبە بۆ کێشراوانەو ببێت بە دەرهێنەرێکی مردوو کە ئازادی لە خۆی زەوت بکات لە پێناو پەیوەست بوون بەو قالبانەوە .